

titok” bizonyosságában emelkedett a kiábrándító valóság fölé.

A versekhez írt előszó költészetének megbízható, gondos összefoglalása, hiteles mérlege. Kétségtelen, hogy a katolikus líra megújulásának pillanatától kiszorult az irodalmi kánonból. Ennek nemcsak az említett színvonal-ingadozás a magyarázata, hanem az a fokról-fokra eldurvuló harc is, melyben egyik fél sem kímélte a másikat, s amelynek során a katolikus, vagy annak mondott irodalom általában védekező helyzetbe kényszerült. (Az igazságtalan bírálókat jellemző példája Karinthy Frigyes Sík Sándor pályakezdő kötetéről írt „méltatása” a Nyugatban.) Azt sem lehet vitatni, hogy a hazai katolikus irodalom nagy késéssel követte a nyugat-európai ösztönzéseket, a neokatolikusnak nevezett irodalom példáját. Illyés Gyulát ugyan Mécs László népszerűsége készítette fullánkos bírálata megírására 1933-ban, abban azonban igaza volt, hogy a papköltő számtalan fontos élményt nem él át, nem is fejezheti ki. (Hadd kockáztassam meg egy kiegészítésemet, amelyet Claudel példája is igazol — a mélyen és elkötelezetten hívó viszont olyan élmények birtokába juthat s fejezhet ki, amelyek az azokat nem átélők számára ismeretlenek. Az a kérdés, milyen színvonalon fejezi ki ezeket.)

Harsányi költészetének ismerői nagyjából egyetértenek abban, hogy hosszabb, a keresztény tanítást összegző verseiben ihlete meg-megbicsaklik, szándéka magasabbra tör, semhogy ihlete követni tudta volna. Ugyanakkor a Rába közelségében írt, nagyrészt leíró költeményei meghaladják a századvégi líra színvonalát. Nagy kár, hogy Kis József közvetítésével nem talált kapcsolatot a Nyugattal, és nem ismerte föl, hogy amit ványadtnak vélt, voltaképpen a modern magyar líra megjelenési formája. Mindezzel együtt vitathatatlan kezdeményező szerepe, melyet a katolikus líra átformálásában játszott, s önéletírása nagyon érdekes kor- és nemzedékrajz, irodalmi elveinek megbízható foglalata, amely segíthet beleállítani a magyar irodalom folytonosságába. Köszönet illeti a kötet gondozóját. (*Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr, 2015*)

RÓNAY LÁSZLÓ

## SCHEIN GÁBOR: SVÉD

Számomra a kiváló irodalomtörténész-szépíró regénye alapfokon a magányról szól. Ennek több változatáról. Némi túlzással akár azt is mondhatnánk, hogy Schein Gábor regénye a magány enciklopédiája. Nincs ugyanis egyetlen szereplője sem, aki ne szenvedne a magánytól, s ilyenén a magány az a kötőanyag, amely a regény alakjait és fejezeteit egységes struktúrába szervezi. Az

viszont, hogy ki hogyan vállalja, illetve hogyan próbál megszabadulni az őt nemcsak életérzésként, hanem életformaként sújtó magánytól, az a regény szereplőinek élethelyzetétől függ, amely tetteiket, viselkedésüket határozza meg. Ahhoz, hogy egy regényben a magány drámai erővel bíró sorsmotívumként működjön, egyfelől szükség van egy kiváltó okra, másfelől pedig egy vele kapcsolatos háttérmotívumra. A *Svédben* a magányt előidéző ok valamilyen hiány, például a szeretet, a megértés, a kapcsolatteremtés, az őszinteség, a hit hiánya, aminek hátterében kivétel nélkül az egyes életeteket befolyásoló titok húzódik meg. Hogy ez a struktúra regényként funkcionáljon, annak érdekében Schein kétszálú történetet hoz létre. Az egyik szál a svédvonal, Grönewald úr, felesége, Teresa és fogadott gyerekeik, Ervin, s ennek Karinnal való házasságának és válásának története, a másik szál pedig a pesti vonal, melynek középpontjában Bíró doktornő, az éppen bezárás előtt álló lipótmezei OPNI pszichiátere áll.

A két szál, ahogy ezt mintegy keretként a regény indítása és záró epizódja is tanúsítja, szorosán egybefonódik. Az első oldalon arról értesülünk, hogy Grönewald úr, magas rangú svéd köztisztviselő „üzenetet küldött Budapestre Bíró doktornőnek, hogy haladéktalanul szálljon repülőre”, s keresse őt fel Stockholmban, a regény Budapesten játszódó zárófejezetében pedig Grönewald adoptált fia, Ervin és Bíró doktornő budapesti találkozásáról olvashatunk. A kezdet és a vég közötti epizódokban formálódik a svéd-magyar helyszíneken játszódó, kiválóan vezetett regény cselekménye.

Grönewald úr történetindító kérését az indokolja, hogy a halálára készülő magára maradt férfi élete legnagyobb titkát akarja rábizni Bíró doktornőre: találkozzon Ervinnel és közölje vele, hogy nem Grönewaldék fia, hanem — mivel „házasságuk — Teresával — szerencsétlen csillagállás alatt kötött”: gyerekeik nem lehetett — az 1956-os eseményeket követően egy osztrák menekülttáborból adoptált magyar fiúcska, akit ők sajátjukként neveltek fel. Hogy a svéd diplomata éppen Bíró doktornőt választotta postásául, abból adódott, hogy az Ervin anyja után Pesten hivatalokban és temetőben kutakodó Grönewald úr egy véletlen találkozás során megtudta, a nő annak a pesti intézetnek volt a kezelője, ahol Bíró doktornő dolgozott. Grönewald úr természetesen maga is közölhette volna „fiával” az évtizedeken át titkolt igazságot, de mivel Ervinnel való, különben sem túl közvetlen viszonya megszakadt, kénytelen volt közvetítőt keresni, s erre jobb megoldást nem találhatott volna a pesti doktornőnél, akitől pontosan értesült Ervin anyjának, Stiller Annának sorsáról, és ugyanakkor ily módon meg-

őrizhette saját inkognitóját is, ami a magánytól szenvedő, de ezt készségesen vállaló, életstratégiaként választó férfi számára mindennél fontosabb volt. A magány a regény minden fontosabb szereplőjére jellemző létforma. A csak a hivatásának élő Bíró doktornő számára, aki „mindig nehezen viselte el egy másik ember közelségét, ha csak nem páciense volt az illető”, éppen úgy, mint az 56-os események következtében krónikus paranoid skizofréniában szenvedő hithű kommunista Stiller Annának, vagy Ervinnek, valamint a történet időnként fel-feltűnő mellékszereplőinek, Karinnak, továbbá Bíró doktornő három orvos barátjának, sőt annak az özvegynek is, kitől Grönewald úr Bíró doktornő elérhetőségét kapja. De Grönewald úr magánya minden szereplőt tekintve a legnyomasztóbb, és ez teszi őt a regény főszereplőjévé, amint erre a mű címe is utal. Házassága alig több formális kapcsolatnál, Ervinnel sohasem tudott apai viszonyt kialakítani, jöllehet erre kísérletet tett, de kudarcot vallott. Ahogy ezt egy vonatút példázza, amikor már-már arra szánja el magát, hogy Ervinnek elárulja a nagy titkot, de az utolsó pillanatban megtorpan. Ha csak teheti, kerüli más, főleg idegen emberek társaságát. Nem csoda, ha saját külön világot teremt, ahová bezárkózik. Lakása egyik szobáját, ahová mindenkinek tilos volt bemenni, sajátos múzeummal alakította. Ide gyűjtötte azokat a többnyire haszontalan („Volt ott minden, a természet ezer kacatja”), de katalogizált rendbe vett tárgyakat, melyek mindegyikének kivétel nélkül „története van”. Mondhatnánk személyazonossággal rendelkezők, s ilyenén akár élő lényeknek is tekinthetők, s mint ilyenek Grönewald úr társai is lehetnek („Neki ez a szoba jelentette az otthon”). Joggal érzi tehát, hogy a „tárgyak” rá „vannak bízva”, neki kell őket történetük által megőriznie. Értethető, hogy amikor halálán van, szinte minden tárgyat összetör. Szinte, mert amikor Grönewald halála után Ervin ebbe a különös múzeum-raktár helyiségbe lép azzal a szándékkal, hogy összeszeűzza „ezeket az ostoba tárgyakat, elpusztítsa mindazt a rosszat, ami évek alatt felgyűlt közöttük”, látja, „apja” már megelőzte. Viszont meglepődve tapasztalja, hogy egy épen maradt polcon „saját gyerekkori tárgyait találta”, melyeknek számára jól ismert történetük van. „Egy jobb lábas lakkozott fekete cipőt, az első ünneplő cipőjét. Egy kötött kesztyűt, amelyben hógolyózott. A lila töltőtollat, amellyel megtanult írni. Egy zöld zsírkréta csonkját. Egy csorba bögrét. Egy gyógyszeres fiolában egy fűrt haját, egy másikban egy fogat. Egy hajómodellt és egy kötött sapkát.” Nem lehetett kétséges számára, hogy mindezek az „apróságok” valójában apja iránta való, titkolt szeretetének bizonyítékai. „Szeretet — ugyan már,

fut át benne! — miféle szó ez?” „Szeretet — írja válásuk után éppen Karinnak, akivel legalább egy rövid ideig talán boldog is volt — nekem ez féltelmes szó.” Magától értődik, hogy a regény utolsó fejezetében Ervin és Bíró doktornő pesti találkozása sem végződik szerencsésen, bár mindkét részről megvan rá a készség. (*Kalligram*, Budapest, 2015)

GEROLD LÁSZLÓ

## EPISCOPUS, ARCHIABBAS BENEDICTINUS, HISTORICUS ECCLESIAE Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára

A több mint ezer esztendő s pannonhalmi apátság bencés közössége 2016. január 28-án ünnepelte Várszegi Asztrik főapát születésnapját. A történetész főpap tiszteletére világi tudóstársai a Szent Márton-hegyi ünnepség másnapján — az ünnepelt születésnapján — egy közel ötven egyháztörténeti témájú tanulmányból álló kötetet adtak át neki.

A kötet jelentőségét a negyvenöt elismert történész, kutató adja, akik évek óta egyháztörténeti tárgyú tanulmányaikkal és kötetekkel jelennek meg az olvasók előtt. Ezen a ponton köszönetünket kell kifejezni az ünnepeltnek és a szerkesztőknek, hogy a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia és a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok köré szervezve alkotó közösségé kövacsolják már negyedévszázada az egyháztörténettel foglalkozó kutatókat.

A kézhez álló, több mint hatszáz oldalas kötet tartalomjegyzékét lapozva az eltelt bencés századok elevenednek meg. A szerkesztőket dicséri a kötet szerkezetének olvasó által is könnyen áttekinthető kialakítása, azon nehézség ellenére is, hogy a kutatók jól láthatóan főleg az elmúlt 2–3 évszázad történetéről írták tanulmányaikat. A bencés rendtörténettel foglalkozó írásokat külön szervezték, majd időrendi témakörök alakítottak ki és ehhez rendelték a tanulmányokat. Így lett témakör szerint a *Benedictina* tizenkettő, a *Saeculi XV–XVI* hat, a *Saeculi XVIII–XIX* kilenc, a *Saeculum XX, ante 1945* kilenc és a *post 1945* szintén kilenc tanulmányt tartalmazó „fejezet”.

Az első témakör — a *Benedictina* — elkalauzolja az olvasót az első ezredforduló környéki nehézségektől (tizedjog), a technikai és szellemi kultúra társadalmi átadásának embert próbáló feladatától (vízimalmok és imatársulat, könyvtárak és iskolák) a rendi felosztás kínos megélésén át a 20. század nehézségéig, amelynek leküzdése a további megmaradás záloga. Előbbire